

I. L. Caragiale, moștenitor al moșiei Frățești, jud. Giurgiu

GEORGETA CHIRA

Avatarurile intrării în posesia fabuloasei averi a moștenitorilor Ecaterinei Momulo Cardini au făcut obiectul unor lucrări ai căror autori au fost mai mult sau mai puțin contemporani cu marele dramaturg I. L. Caragiale. Articolul de față nu va urmări prezentarea problemelor ivite cu prilejul stabilirii drepturilor succesoriale, acestea făcând obiectul unor procese îndelungate, ce au ajuns până la Curtea Supremă de Justiție, dar va încerca prezentarea succintă a seriilor de ipotecă înscrise asupra părții sale indivize din moșia Frățești, ca o sursă de venit pentru familia Caragiale.

Moșia Frățești, situată în apropierea orașului Giurgiu, la 10-12 km, la o „distanță ca la trei sferturi de oră cu trăsură”, având o întindere de 9360 pogoane, a aparținut, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, marelui ban Mihalache Ghica, iar acesta a vândut-o, în 1868, văduvei Ecaterina Momulo Cardini cu 1057500 lei, echivalentul a 90000 galbeni¹.

Decedând, în noiembrie 1885, și neavând urmași direcți, printre cei șase veri primari ai Ecaterinei Momulo Cardini cu drept de moștenire s-a numărat și mama lui I. L. Caragiale. În 1887, acesta va obține o procură de la mama sa pentru a-i reprezenta interesele. În iunie 1888, decesul mamei dramaturgului îi dă dreptul acestuia de a dispune, împreună cu sora sa, Elena, de a șasea parte din veniturile moștenirii. Drepturile sale indivize asupra moșiei au fost recunoscute legal prin sentințele din 1903. În 1905, în urma decesului surorii sale, I. L. Caragiale obține drepturi asupra părții de moștenire deținute de aceasta. A douăsprezecea parte, ce i se cuvenea lui Caragiale din această moșie, însuma 776 pogoane, evaluate la 208583 lei². Garantând cu cota ce i se cuvenea, Caragiale s-a împrumutat, deși venitul anual varia între 6000-12000 lei, iar renta lunară era cuprinsă între 500-1000 lei; dările către stat erau plătite de arendaș. Bine administrate, aceste sume ar fi îngăduit o existență decentă, dar, din păcate I. L. Caragiale nu s-a bucurat de foloasele veniturilor. Veșnic dator, trebuia să-și achite creditorii și rămânea cu o sumă care nu-i ajungea până la plata următoarei rente, semestriale. Astfel încât el și-a grevat partea de moșie cu 13 datorii ipotecare.

La numai câteva săptămâni după demisia din funcția de director al Teatrului Național, în 28 iunie 1889, Caragiale se împrumută de la profesorul D. Mirescu, din București, cu suma de 16000 lei, fixând data scadentă la

¹ D.J.A.N. Giurgiu, fond *Tribunalul Vlașca. Notariat*, reg. 31, act nr. 107.

² *Ibidem*, act autentic nr. 60, 1905.

1/13 octombrie 1889³. În ziua de 13 octombrie 1889, Mirescu cerea președintelui Tribunalului Vlașca învestirea cu formula executorie a actului de ipotecă. Datoria va fi plătită abia în 6 mai 1903.

În același an, 1889, septembrie 27, Caragiale contractase o altă ipotecă⁴. Creditorul, I. L. Cornea, bancher cu domiciliul în București, Calea Victoriei nr. 52, îi împrumuta 10.000 lei aur, cu condiția restituirii acestora în septembrie 1890, cu o dobândă de 15%. Datoria va fi plătită abia în anul 1893.

O lună mai târziu, în 3 octombrie 1889, I. L. Caragiale va cesiona partea sa de arendă comerciantului C. Pascu, în schimbul a 8000 lei.

Președintele Tribunalului Vlașca nota, în 17 martie 1890, că: „Dlor I. L. Caragiale și Alexandrina I. Caragiale s-au prezentat în persoană” la Giurgiu, în vederea inscripționării ipotecare a părții sale indivize asupra moșiei Frățești, pentru acoperirea a 15000 lei împrumutați de la soția sa Alexandrina, „pentru a se întrebuița venitul ei tot la trebuințele noastre casnice”⁵. Baniii fuseseră donați, cu o zi în urmă, de Gaetano Burelly și Augusta Burelly, fiicei lor, Alexandrina Caragiale. Donația contrazice biografii care au susținut că soția dramaturgului nu a primit zestre la căsătorie. Mai mult, în 1902, Alexandrina Caragiale va autoriza pe avocatul N. Pascal să declare „înaintea Tribunalului Vlașca, că (*sic!*) renunță la rangul ipotecii în favoarea ipotecii contractate” de soțul ei, în 1902, față de C. Lecca⁶.

În 1893, anul nașterii celui de al treilea copil, la 22 aprilie, între I. L. Caragiale și I. L. Cornea intervenea un act de cesiune „făcut în Giurgiu”, pentru plata a 19700 lei⁷. Caragiale ceda cota de arendă ce i se cuvenea, „pe semestrul Sf. Dimitrie 1893, 3300 lei și câștigurile integrale pe semestrele Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru 1894 și Sf. Gheorghe 1895, 10800 lei arendată lui Haralambie Gheorghiu, deci, 3300 lei – 26 septembrie 1893, 5400 lei – în 23 martie 1894, 5400 lei – 26 septembrie 1894, 5400 lei – în 23 martie 1895”. În cazul în care arendașul – Haralambie Gheorghiu – nu va plăti „la epocile fixate sumele dorite fie din orice împrejurare pendinte sau independinte de voința sa, toate ratele viitoare se vor considera expirate putând Dumnealui I. L. Cornea a cere de va voi rezilierea contractului, a subarenda moșia altuia, rămânând cu răspunzător pentru orice diferență ar rezulta”.

În aceeași zi, 25 mai 1902, în care Alexandrina I. Caragiale autoriza pe avocatul N. Pascal să declare înaintea Tribunalului Vlașca faptul că renunță la

³ *Ibidem*, act autentic nr. 360, 1889.

⁴ *Ibidem*, act autentic nr. 44, 1889.

⁵ *Ibidem*, reg. 89, ipoteca nr. 21, 1890.

⁶ *Ibidem*, ipoteca nr. 26, 1903.

⁷ *Ibidem*, act autentic nr. 201, 1893.

rangul ipotecii, apare consemnat împrumutul a 14000 lei, pe 15 luni, cu dobânda de 12%, acordat de C. Lecca lui Caragiale⁸ – domiciliat în strada Rotarilor nr. 5, venit personal la Giurgiu pentru a intra în posesia banilor.

Nu același lucru s-a întâmplat în 1903, iunie 25, când C. Lecca i-a împrumutat lui I. L. Caragiale 5000 lei pe termen de un an, ocazie cu care a fost reprezentat de avocatul Constantin Dimulescu⁹. Termenul limită de achitare a datoriei era, 23 iunie 1904. Lecca a vândut creanța lui C. S. Cristodulo, în același an.

În anul 1903, I. L. Caragiale va mai greva partea sa de moșie cu încă două ipoteci, prin împrumuturile pe care le contractează față de P. G. Parisianu¹⁰, avocat din Giurgiu, ce-l va împrumuta cu 3000 lei, cu termen scadent 10 noiembrie 1903. Datoria apare ca radiată în 7 noiembrie 1903 după ce, la 1 noiembrie 1903, Gh. Milan¹¹ îl împrumutase cu 60000 lei.

Greutățile vieții îi impun scriitorului ca în 1904 să perfecteze alt împrumut de la Gh. Milan¹², la 30 iunie, pentru 30000 lei, pe termen de 5 ani, cu dobândă 10% și având drept giranți pe arendașii moșiei – Petre Lăzărescu, Ghiță Lăzărescu și C. G. Lăzărescu. A douăsprezecea parte din moșia Frățești reprezenta garanția cu care Caragiale a venit personal la Giurgiu să ridice banii de la avocatul Dumitrescu Câmpina, asigurându-l pe creditor că-și va recupera banii.

La 5 decembrie 1905, I. L. Caragiale încheia un ultim act ipotecar¹³: Cristina Constandaki, cu acordul soțului, îi împrumuta lui Caragiale 100000 lei pe termen de 5 ani, cu dobândă de 9%. Cu această ocazie s-a făcut o evaluare a părților indivize pe care le deținea, incluzând aici partea surorii sale, Elena Caragiale, decedată, apreciată la 417166 lei.

Prin vânzarea moșiei, în 16 aprilie 1908, lui Constantin Gh. Lăzărescu, Caragiale¹⁴ a câștigat 315000 lei cu care a achitat datoriile ipotecare către Gheorghe și Eutemia Milan, contractate în 1903-1904, 90000 lei, cât și pe cea din 1905 către Cristina Constandaki, rămânându-i 125000 lei. Data avansată de Șerban Cioculescu pentru vânzarea moșiei – aprilie 1903 – este evident infirmată de identificarea actului autentic de vânzare-cumpărare din aprilie 1908. Prin vânzare, I. L. Caragiale și-a cedat partea, în valoare de peste 430000 lei, în

⁸ *Ibidem*, reg. 134, ipoteca nr. 34.

⁹ *Ibidem*, reg. 139, ipoteca nr. 34, 1903.

¹⁰ *Ibidem*, reg. 139, ipoteca nr. 61, 1903.

¹¹ *Ibidem*, ipoteca nr. 37, 30 iunie 1904.

¹² *Ibidem*, ipoteca nr. 76, 3 decembrie 1905.

¹³ *Ibidem*, ipoteca nr. 60, 1905.

¹⁴ *Ibidem*, act autentic nr. 417, 1905.

schimbul sumei de 315000 lei. A pierdut peste 118000 lei cu care a rămas în câștig cumpărătorul.

Astfel, sursa de venit pentru I. L. Caragiale este epuizată, moșia fiind vândută prin licitație publică și adjudecată avocatului C. Lecca, reprezentantul, în realitate, al lui Ion Gr. C. Cantacuzino (1909).

Résumé

Ion Luca Caragiale, grand dramaturge roumain, a illustré dans son œuvre les mœurs de la société et des hommes politiques roumains à la fin du XIX-ième siècle.

Toujours en dette, Caragiale a eu la chance d'hériter en 1885 un domaine au sud de la Roumanie (Frătești, département Giurgiu) qu'il n'a pas pu très bien valoriser. L'archiviste suit la trace de nombreuses hypothèques et des comptes du domaine: Caragiale perd sa propriété, vendue aux enchères en 1909.